

Tutkijana turvallisuuspalvelun arkistossa

Tutkin historian jatko-opiskelijana Venäjän ja Suomen välisten suhteiden historiaa, minkä vuoksi olen työskennellyt niin Venäjän kuin Suomen arkistoissa. Tutkimuksen tekeminen Venäjän arkistoissa poikkeaa suuresti vastaavasta työstä Suomen tai muiden Euroopan maiden arkistoissa. Tässä kirjoituksessa haluan jakaa omia kokemuksiani työstä Venäjän federaation turvallisuuspalvelun FSB:n arkistossa Karjalan tasavallassa, jossa tein tutkimusta kesä-heinäkuussa 2014.

Tutkimuksellinen mielenkiintoni liittyy Suomen eduskuntaan ja kansanedustajiin sekä laajemmin Suomen ja Pohjoismaiden historiaan. 1920–30-luvuilla huomattava määrä Suomen kansalaisia siirtyi Suomesta Neuvostoliiton alueelle. Tuhansia jäi asumaan Itä-Karjalaan. Moni heistä joutui vuosien 1937 ja 1938 puhdistusten uhreiksi. Neuvostoliittoon emigroituneiden joukossa oli viitisenkymmentä Suomen eduskunnan entistä kansanedustajaa, joista eräät kuuluivat radikaaleihin vasemmistoryhmittymiin, kuten Suomen sosialistisen työväenpuolueen (SSTP) ja Suomen sosialistisen työväen ja pienviljelijöiden puolueen (SSTPP) eduskuntaryhmiin. Neuvostoliitossa heistä tuli neuvostokansalaisia, ja 1930-luvun lopulla heidän katsottiin osallistuneen rikolliseen toimintaan. Tähän liittyviä asiakirjoja säilytetään FSB:n osastojen arkistoissa.

Suomalainen professorini tuki suunnitelmaani lähteä arkistoon työskentelemään ja kirjoitti minulle asiaankuuluvan suosituksen. Käännyn myös Petroskoin yliopiston dekaanin puoleen saadakseni suosituksen myös toiselta taholta. Mennessäni FSB:n arkistoon kädessäni oli siis suositukset kahdelta taholta, kahdesta yliopistosta ja kahdesta maasta.

FSB:n arkistossa tapasin aluksi virkailijan, jolle kerroin vierailuni tarkoituksen ja tarpeeni työskennellä asiakirjojen parissa. Minulle kerrottiin, että voisin aloittaa heti, kunhan työskentelylupa ensin olisi myönnetty. Kysyessäni, kuinka kauan luvan saanti kestäisi, sain kuulla kaiken riippuvan siitä, mitä tarkalleen tarvitsen, sekä kuinka nopeasti hallinnon johtaja allekirjoittaisi työskentelylupani. Arkistonhoitajan mukaan tämä voisi kestää kokonaisen kuukauden. Olin vilpittömästi yllättynyt, jolloin virkailija kertoi yrittävänsä kiirehtiä asiaa. Pettymykseni oli aluksi suunnaton, mutta minulle siis kuitenkin annettiin toivoa. Eikä odotus ollut turhaa. Jo saman viikon lopussa arkistonhoitaja soitti minulle ja kutsui maanantaiksi käsittelemään asiakirjoja. Kuukauden sijasta kaikki kestitkin vain viikon.

Annettuna päivänä ja kellonaikana menin arkistoon, jossa minulle selitettiin säännöt. Tutkimustyötä arkistossa voisoin tehdä tavalliseen tapaan, mutta asiakirjojen lukumäärä olisi rajoitettu. Lisäksi arkistovirkailija istuisi edessäni ja ohjaisi lähes kaikkea työskentelyäni. Aluksi tämä tuntui hieman kiusalliselta, mutta pian ymmärsin käytännön edut: valvojan sijasta käytössäni olisikin itse asiassa henkilökohtainen konsultti ja nopeasti toimiva avustaja. Kaikki esiin nousevat kysymykset ratkaistaisiin samantien. Lisäksi sain tietää, että arkistopalvelun avulla voisoin ilmaiseksi kopioida asiakirjoja. Minun tarvitsi vain viitata dokumenttiin ja mainita sivunumerot. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että virkailija ei koko aikana poistunut tutkijanhuoneesta, ojensi dokumenttimapin kerrallaan ja kokosi huolellisesti kaikki lukemani asiakirjat ennen kuin antoi seuraavan mapin käyttööni.

Kävin läpi rikostapauksia vuodelta 1937. Materiaalien käyttö on osin rajoitettua, mutta koska vuosista 1937–1938 on kulunut yli 75 vuotta, voivat historioitsijat käyttää näitä tutkimustyössään. Kuitenkin merkittävä määrä tallennetuista asiakirjoista pysyy edelleen salassa. Tutkijana tämä tietysti ärsytti minua, mutta koska laki on laki, asialle ei mahda mitään. Viimeisenä päivänä turvallisuuspalvelun virkailija tuli keskustelemaan kanssani. Keskustelu käytiin kohteliaasti ja erittäin muodollisesti. Tämän jälkeen sain kopion pyytämistäni asiakirjoista ja saatoin mennä tekemään tutkimustani.

Minulla on aiempaa kokemusta Venäjän ja Suomen arkistoista. Nyt tiedän myös, millaista on työskennellä FSB:n arkistossa. Kokemus oli kaiken kaikkiaan myönteinen ja mieleenpainuva. Arkiston materiaali on historioitsijalle erittäin mielenkiintoista: suurin osa dokumenteista on kuulustelusiakirjoja, jotka sisältävät tietoja entisten kansanedustajien toiminnasta Suomessa, yksityisiä kirjoitettuja vankien ja VKP(b) puolueen välillä, monenlaisia lomakkeita, joissa on yksityiskohtaista informaatiota rikoksista, henkilötodistuksia ja omaelämäkertoja. Sen pohjalta aion julkaista artikkeleita Itä-Karjalaan/Neuvostokarjalaan ajautuneiden entisten suomalaisten kansanedustajien julmista kohtaloista 1930-luvun lopun puhdistuksissa. FSB:n arkistossa työskentely osoittautui paitsi antoisaksi, myös erittäin mielenkiintoiseksi, koska pääsy turvallisuuspalvelun aineistoon on vain rajallisella määrällä henkilöitä. Samaan aikaan se on kovaa työtä, koska julkisia asialuetteluita ei ole olemassa. Arkistointimentäessä pitää siis jo etukäteen olla selkeä ja täsmällinen käsitys siitä, mihin nimenomaisiin asiakirjoihin haluaa tutustua.

Andrei Muravjov